

Türkiye’de Halkla İlişkiler Alanındaki Doktora Tezleri Üzerinden Alanda Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

An Evaluation of Studies in the Field Through PhD Theses in Public Relations Field

Muharrem ÇETİN, Doç. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: cetinm@gazi.edu.tr
Cem YAŞIN, Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: cemyasin@gazi.edu.tr
Büşra SÖNMEZ, Arş. Gör., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: busra.sonmez@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

Halkla İlişkiler, Eğitim,
Lisansüstü Eğitim,
Kaynak.

Öz

Geçmişten günümüze bilimsel bilginin gelişimi akademiler ve üniversiteler aracılığıyla söz konusu olmuştur. Buralar akademik çalışmaların yapılabildiği yerlerdir. Dün olduğu gibi bugün de aynı işlevi görmektedirler. Ülkemizde de üniversiteler bünyesinde kurulmuş fakülteler ve enstitüler akademik çalışmaların yapıldığı yerlerdir. Özellikle enstitülerin lisansüstü programlarında bilimsel çalışmaların önemli ayağını oluşturan yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmaktadır. Diğer bilimsel alanlarda olduğu gibi halkla ilişkiler alanında da lisans programlarının yanı sıra yüksek lisans ve doktora programları açılmaktadır. Özellikle doktora programlarında yapılan tez çalışmalarının bilimsel bilginin gelişimi açısından önemli olduğu bir gerçektir. Çünkü doktora alana önemli bilimsel katkıların sağlandığı bir aşamadır. Bu çalışmada 2015 yılında yapılmış ve halkla ilişkiler alanında YÖK sayfasında yayınlanmış doktora tezlerinin nitel ve nicel özellikleri ile kaynakçada verilen kaynakların türleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için uygun ölçek tasarlanmış ve değişken olarak kaynakların türleri, menşeleri, yayın başlık ve içerikleri ile tarihleri belirlenmiştir. Böylece elde edilen veriler ışığında halkla ilişkiler eğitim ve öğretiminin dünyadaki akademik tartışmalar içindeki yerini belirlemek ve bir profilini çıkarmak için çözümlemesi yapılmıştır.

Keywords:

Public Relations,
Education, Postgraduate
Education, Resource.

Abstract

Development of scientific knowledge from past to present has been a matter of academies and universities. These are the places which are able to incorporate academic research studies. They serve the same function as they did yesterday. Faculties and institutes founded within the body of universities, particularly, are the establishments where academic research studies are conducted. MS and PhD studies as cornerstones in scientific studies are carried out in postgraduate programs of these institutes. Especially, it is a fact that dissertation studies within the scope of PhD programs are crucial with respect to the development of scientific knowledge, because PhD is a stage at which significant scientific contributions are made. In this study, qualitative and quantitative properties of PhD dissertations on public relations and the types of resources in the references lists of these studies are revealed. A suitable scale was developed and the types, origins, titles, contents and dates of resources are designated as variables. Thereby, an analysis was conducted in the light of the data to build up a profile and to determine the state of public relations education within the scholarly discussions around the world.

Giriş

Halkla ilişkiler sosyal bilimlerin diğer alanlarına göre yeni bir disiplin dalı olarak değerlendirilmektedir. Alanla ilgili çalışmalar incelendiğinde bugünkü anlamda halkla ilişkiler çalışmalarının yirminci yüzyılın başlarında yapıldığı görülmektedir. Kuramsal ve uygulamalar çerçevesinde alana katkı sağlayanlar olarak Ivy Lee, Edward Bernays gibi öncü düşünürlerden bahsedilebilir.

Halkla ilişkiler alanında yapılan bilimsel çalışmalar, özellikle alanın yeni ve diğer disiplinlerle irtibatlı olmasından dolayı, belirli bir düzeye geldiği görülmektedir. Dünyadaki bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de halkla ilişkiler alanındaki bilimsel çalışmaların; yönetim bilimi, sosyoloji, sosyal psikoloji, iletişim vb. disiplinlerden esinlenerek yeterli olmasa da belli bir aşama kaydettiği söylenebilir. Alan için akademik dünyada yapılan doktora çalışmaları bilimsel çalışmaların önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamaya gelebilmek için birçok merhaleden geçilmesi gerekir. Doktora tezi, alana yeni katkıların sunulması ve alanda yeni bilgilerin ve bulguların ifade edilmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Halkla ilişkiler disiplini tarihsel süreç bakımından yeni bir bilim dalı olarak değerlendirilse de, alanda yapılan çalışmaların çokluğu dikkat çekecek niteliktedir.

Ülkemizde halkla ilişkilerin bir disiplin olarak ortaya çıkması ve kabul görmesi yirminci yüzyılın ikinci yarısının başlarında olmuştur. Bunun önemli nedeni, halkla ilişkilerin varlığının ve uygulamalarının ancak demokratik yönetimlerde mümkün olmasıdır. Bilindiği gibi, ülkemizde çok partili hayata yirminci yüzyılın ortalarına doğru geçilmiştir. Halkla ilişkiler, tek partili dönemin yöneten ve yönetilen ilişkilerinde tek yönlü anlayışın hüküm sürdüğü bir ortamda var olamazdı. Çünkü halkla ilişkilerin doğası buna uygun değildir. Bu dönemde hükümetin ve kurumların yönetilenlere yönelik yaptığı çalışmaları halkla ilişkiler faaliyetinden ziyade bir propaganda faaliyeti olarak nitelenebilir. Çok partili hayata geçtikten sonra yeterli düzeyde olmasa da hükümet programlarında ve bazı kamu kuruluşlarının faaliyetlerinde halkla ilişkilerle ilgili çalışmalara yer verdikleri görülmektedir.

Halkla ilişkilere ülkemizde önem verilmeye başlandığının bir göstergesi olarak, planlı döneme geçilmesi sonrasında başta Devlet Planlama Teşkilatı olmak üzere diğer bazı kamu kuruluşlarında halkla ilişkiler faaliyetlerini yürütecek birimlerin kurulmasını kabul edebiliriz. Alanla ilgili önemli bir gelişme olarak kabul gören, literatürde MEHTAP (Merkezi Hükümet Teşkilatı Projesi) olarak ifade edilen ve 1962 yılında kabul edilen rapordur. Bu rapor, kamu kuruluşlarının hizmetlerini en etkili ve verimli bir biçimde yürütmek için halkla yakın ilişki içinde olunmasını öngörmektedir. “Devlet kuruluşlarının her kademesindeki çalışmalarda ve kararların alınmasında halkla yakın temas sağlamak zorunludur.” (MEHTAP, 1966; 55) Bu raporun önemi, kamu kuruluşlarının halkla ilişkiler faaliyetlerine değer vermesini ve bu bağlamda örgütlenmesini, dolayısıyla da bilinçli, planlı ve programlı bir çalışmayı yürütmesini zorunlu kılmasıdır. Bu rapor dönemin bakanlar kurulu tarafından bir kararname olarak yayınlanmıştır. Böylece bir rapor olmaktan çıkmış, uygulanması zorunlu bir kararname halini almıştır.

Kamu kuruluşları, etkili halkla ilişkiler faaliyetleri yürütebilmek için alanda öğrenim görmüş kalifiye elemana ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Bu durum halkla ilişkiler konusunda eğitim öğretim verecek okulların açılmasını gerekli ve olanaklı kılmıştır. Önce Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde bulunan Basın Yayın Yüksekokulu’nda Gazetecilik-Halkla İlişkiler Bölümü kurularak alanla ilgili dersler vermeye başlanmıştır. Bunu, kısa bir süre sonra İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulan Gazetecilik Enstitüsü takip etmiştir. Bunları; Ankara, İstanbul ve İzmir’de önce özel okul statüsünde kurulan Gazetecilik Yüksekokulları, daha sonra devletleştirilerek İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri bünyelerinde Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulları olarak faaliyetlerini sürdürmüş olan okullar izlemiştir (Tortop, 1975; Ertekin, 1986; Çetin, 2001). Ülkemizde halkla ilişkiler alanıyla ilgili bilimsel çalışmaların bu dönemde başladığını söyleyebiliriz. İlk yayınlar, ders notu niteliğinde hazırlanmış kitaplardan oluşmaktadır. Bunları yabancı kaynaklardan çeviri kitapların, makalelerin ve yazıların izlediği görülmektedir. Alanla ilgili doğrudan eğitim öğretim görmüş öğretim elemanı ilk zamanlarda çok yetersiz olduğundan bu boşluk, alana yakın disiplinlerden öğretim elemanları ve özellikle gazeteciler başta olmak üzere uygulamadan gelen kişiler ile doldurulmaya çalışılmıştır. Öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak üzere yurtdışına alanda yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapmak üzere öğrenciler gönderilmeye başlanmıştır. Yurtdışına gidip doktorasını tamamlayıp yurda dönenler ile diğer disiplinlerde görev yapan öğretim elemanlarının alanın gelişmesinde büyük katkıları olduğu bir gerçektir.

Açılan okullarda uygulamaya yönelik kalifiye personel yetiştirmenin yanı sıra zaman içerisinde yüksek lisans ve doktora programları açılarak öğretim elemanı yetiştirilmeye başlanmıştır. Akademik çalışma yapmak isteyen ve kendini bu alanda geliştirme düşüncesinde olan kişilere bu olanak sağlanmıştır. Günümüzde alanda her yıl onlarca yüksek lisans ve doktora tez çalışması yapılmaktadır. Bu çalışmada 2015 yılında ülkemizde yapılan ve YÖK’ün sayfasında yayınlanan doktora tez çalışmalarında atıf yapılan ulusal ve uluslararası yayınlar incelenerek, bu yayınların ne kadarının güncel, ne kadarının daha önce yayınlanmış oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, atıf yapılan kaynakların ne kadarının ders kitabı niteliğinde, ne kadarının da makale ve alana yeni bakış açıları getiren diğer akademik ve kuramsal yayınlar olduğuna dikkat çekilmek istenmiştir. Böylece atıf yapılan kaynakların türleri de ortaya çıkarılmış olmaktadır. Bunlar; kitap mı, bilimsel makale mi, kitap bölümü mü, araştırma mı, bildiri mi vb. olduğu belirlenmektedir.

Böylece, akademik bilgi aktarımının önemli bir aşamasını oluşturan doktora çalışmalarına temel teşkil eden bilimsel bilgilerin hangi kaynaklardan derlenip tartışıldığı; bu kaynakların ne oranda güncel tartışmaları kapsadığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Başka bir ifadeyle, atıf yapılan kaynakların çoğunluğu temel ve ders kitabı niteliğinde olan kaynaklardan mı, yoksa alanla ilgili yeni gelişmelerin ve çalışmaların yer aldığı güncel kaynaklardan mı oluştuğu değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle uluslararası alanda yazılmış güncel kaynakların takip edilip edilmediği ve alanla ilgili gelişmelerin ve tartışmaların hangi oranda bilimsel çalışmalardan olan doktora çalışmalarında yansıtıldığı, alanda bilimsel çalışmalar yapan düşünürlerin, akademisyenlerin ve uzmanların dikkatine sunulmak amaçlanmıştır.

Bu alt yapının arkasındaki mantık bilimsel bilginin gelişimi ile ilgili kuramsal tartışmaya dayanmaktadır. Bu tartışma 20. yüzyıl başında dil felsefesi içinde gelişmiş, özellikle Wittgenstein’in 1921 yılında hocası Bertrand Russell’in danışmanlığında hazırladığı ‘Tractatus Logico-Philosophicus’ isimli doktora tezi ile ivme kazanmıştır. Wittgenstein’in pozitivistizm: 1) Bütün önermeler (eşsözler ve çelişkiler dışında) olguları betimlemesi; 2) dile nominalist (adcı) yorum, her adın dünyada bir karşılığının olması; 3) nesnel karşılığı olmayan bütün düşünce ve önermelerin anlamsız olduğundan oluşan üç ilke kazandırmıştır. Bu ilkeleri benimsiyen Viyana Çevresi’nin bilimsel bilginin doğrulama işlemi ile büyüdüğü kabulü, Karl Popper’in “Bilimsel Araştırmanın Mantığı” (The Logic of Scientific Discovery) adlı yapıtı ile sarsılmıştır. Popper, ne kadar kuğu görürsek görelim gördüğümüz bütün kuğular, asla bir gün siyah bir kuğu ile karşılaşabilme ihtimalini ortadan kaldırmadığı sürece ünlü ifadesi ile doğrulama prensibini yanlışlamaya dönüştürmüştür. Ona göre her kuram bir açıklamadır. Açıklama gözlem ile yanlışlanmaya çalışılmakta, yanlışlandığında ise yeni bir açıklama ve yeni bir kuram oluşmaktadır.

Popper’in klasik ve mantıksal pozitivistizmin doğrulama işlemine getirdiği diğer eleştiri tümevrim süreciyle tikel bir açıklamadan her yerde geçerli evrensel bir yasaya ulaşma ilkesinedir. Popper bu eleştirisini daha sonraki çalışmalarında da sürdürür. (Popper. 1972 ve 2002). Kuramın oluşumu ile ilgili çalışmalar Blalock (1969) ve Nagel (2013) gibidüşünürlerce ele alınmıştır.

Walter L.Wallace (2009) Sosyolojide Bilimin Mantığı (The Logic of Science in Sociology) başlıklı kitabında bilimsel araştırma ve kuram arasında sürüp giden döngüyü bir akış şeması ile kuram ve araştırma arasındaki döngüsel süreci açıklamaya çalışmıştır. Kuramdan araştırmaya giden süreç uygulamalı bilimi, uygulamadan kurama giden süreç ise kuramsal inşayı tanımlamaktadır. Bu döngü Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1 –Bilimsel Süreçte Yöntemsel Kontrol ve Enformasyon Akışı

Kaynak; Wallece, 2009: 18

Wallece’in akış şemasını bilimsel bilginin üretildiği süreç olan doktora çalışmalarına uyguladığımızda ise Şekil 2’deki tabloyu elde ederiz.

Şekil 2 – Bilimsel Birikim

Yöntem

Türkiye’de Halkla ilişkiler bilim dalında akademik çalışmaların dayandığı bilimsel bilgi birikimi araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Halkla ilişkiler bilim alanındaki bilimsel bilgi birikimi ise doktora tezleri üzerinden incelenmektedir. Bunun başlıca sebebi Doktora çalışmalarının akademik çalışmaların üst düzeyinde olmasıdır. Bir doktora tezi hem alanın bilgi birikiminin bir sentezi hem de bu bilgi birikimini geliştiren bir çalışmadır. Doktora tezindeki araştırmanın tasarımı konu seçiminden sonra bu bilgi birikiminin çözümlenmesi ile devam etmektedir. Bu değerlendirme bazı çalışmalarda literatür değerlendirmesi olarak geçmektedir. Literatür değerlendirmesinin amacı ilgili bilim dalında bilgi birikim düzeyini ve mevcut yaklaşımları belirlemektir. Bu tespit sonucu araştırmacı mevcut bilgi birikimi ışığında kendi yaklaşımını ve konuyu hangi varsayımlar ile ele alacağını belirlemiş olur.

Bu çalışmada doktora tezleri, içerik analizi uygulanacak temel birimleri teşkil etmektedir. Bunun sebebi yukarıda da belirttiğimiz gibi doktora tezlerinin alanın mevcut bilgi birikimini yansıttığıdır. Her tez iki temel bileşenden oluşur. Bunlar; ele alınan konu ile ilgili ve ilişkilendirilen bilim dalında yapılan çalışmalar ve araştırmacının bu birikimi değerlendirmesini (bir kısmına katılıp, bir kısmını reddedebilir) kapsar. Araştırmacı, eğer geçmiş birikimi reddediyorsa bunu mevcut bilgi birikiminin bir değerlendirmesini sunarak yapar. Bunu da değerlendirdiği kaynaklara atıf yaparak sunmaktadır. Bu nedenle doktora

tezleri alanda bilgi birikiminin bir envanterini sunmaktadır. Değerlendirilen kaynaklara atıf yapılmakta bu kaynakların dökümü kaynakça da yer almaktadır.

Değerlendirilen (içerik analizi ile çözümlenen) doktora tezlerinin kullandığı kaynaklar, alandaki çalışmaların dayandığı bilimsel tartışmaları içermektedir. Tezlerde güncel bilimsel tartışmaların takip edilip edilmediği atıfların menşelerine göre dağılımına bakılarak incelenmiştir. Bu iki dağılım (ulusal ve uluslararası kaynaklar) nicelik ve nitelik olarak karşılaştırılmıştır.

Araştırma iki temel amacı gerçekleştirmek için tasarlanmıştır. Bunlardan ilki Türkiye’de halkla ilişkiler anabilim dalında yapılan akademik çalışmaların dayandığı bilgi birikiminin bir profilini çıkarmaktır. Bu amaçla doktora tezlerindeki atıfların nitelikleri ve niceliklerini değerlendirecek bir içerik analizi yönergesi hazırlanması ve sonuçların tablolarla sunulması değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Atıflar; türleri, içerikleri, menşei, güncellikleri (yayın tarihleri ve kaç yıllık oldukları), yazarları, başlıkları yayıncıları gibi değişkenlerle değerlendirilmektedir.

Araştırmanın birinciye bağlı olarak geliştirilen ikinci amacı ise kullanılan kaynakların menşesine göre farklılık gösterip göstermediğidir. Bunun için yukarıda belirttiğimiz frekans tabloları yanında kaynakların ulusal olup olmamasına göre bir farklılık taşıyıp taşımadığını test etmek için üç hipotez formüle edilmiştir. Bunlar:

H₁: Kaynakların menşei ile güncelliği arasında ilişki vardır.

H₂: Kaynakların menşei ile yayın türü arasında ilişki vardır.

H₃: Kaynakların menşei ile içerikleri arasında ilişki vardır.

Bu hipotezlerden ilki için T Testi sınaması tasarlanmıştır. Eğer istatistiki olarak farklılık bulunursa ulusal ve uluslararası kaynaklar ayrı ayrı tablolarla değerlendirilecektir. İkinci ve üçüncü hipotez için ise Ki-Kare sınaması tasarlanmıştır. Ulusal ve uluslararası kaynakların kullanımında bir farklılık olup olmadığı bu yolla tespit edilecektir.

Araştırmanın Bulguları

Türkiye’de Halkla ilişkiler bilim dalında yapılan akademik çalışmaların dayandığı bilgi birikimini ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırma, 2015 yılında, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı’nda jüri tarafından onaylanan tezleri içermektedir. Bu tezleri tespit etmek için Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nin <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> sayfasından sorgulama yapılmıştır. Bu sorgulamada sadece doktora tezleri temel alınmış ve listeleri çıkarılmıştır. Yalnızca tezlerden internetten indirilebilenler araştırmanın nüfusu olarak kabul edilmiştir. Diğer tezlerin erişilebilirliği belli bir tarihe kadar kısıtlandığı için değerlendirilmemiştir.

2015 yılında erişime açık olan tezlerin atıf sayıları ve dökümü Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 – Araştırmadaki Tezlerin Atıf Sayısı

	Frekans	Yüzde	G.Yüzde	G.Yüzde
Tez 1	608	17,4	17,4	17,4
Tez 2	573	16,4	16,4	33,7
Tez 3	567	16,2	16,2	49,9
Tez 4	530	15,1	15,1	65,1
Tez 5	465	13,3	13,3	78,4
Tez 6	244	7,0	7,0	85,3
Tez 7	223	6,4	6,4	91,7
Tez 8	209	6,0	6,0	97,7
Tez 9	81	2,3	2,3	100,0
Toplam	3500	100,0	100,0	

Menşesine Göre Kaynakların Güncelliği

Tezlerdeki atıf sayılarının heterojen bir dağılım gösterdiği gözlenmektedir. Araştırmada tezlerin kullandığı kaynakçaların ne oranda uluslararası bilgi birikimine dayandığı ve ne kadar güncel olduğu araştırılmıştır. Öncelikle tezlerde atıf yapılan kaynakların profili değerlendirilirken kaynakların uluslararasılığı ve güncelliği sınanmıştır.

Tezlerin uluslararası ve ulusal kaynaklara dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 – Kaynakların Menşesine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	G.Yüzde	B.Yüzde
Ulusal	1946	55,6	55,6	55,6
Uluslararası	1554	44,4	44,4	100,0
Toplam	3500	100,0	100,0	

Uluslararası kaynaklara dayanan atıfların toplam atıf içinde payı % 44 gibi büyük bir orana ulaşmaktadır. Bu atıfların güncelliğinde bir farklılık olup olmadığının araştırılması için iki grubun ortalamaları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3 – Atfın Menşesine Göre Güncelliği

Atfın Menşei	Adet	A.Ortalama	Ortanca	S.Sapma	Maksimum
Ulusal	1905	11,86	10,00	9,516	69
Uluslararası	1503	13,13	9,00	13,472	256
Toplam	3408	12,42	9,00	11,446	256

Uluslararası yayınlarda yayın yılını yükselten iki yayın Adam Smith’in “ The Theory of Moral Sentiments” başlıklı 1759 yılında yayınlanan eseri ile Ferdinand Tönnies’in 1887 yılında yayınlanan “Gemeinschaft und Gesellschaft” adlı eseridir. Bu iki eserde klasik metinler olmasına rağmen atıf yapmak için daha güncel basımlardan yararlanılabilir.

Tablo 4 –Uluslararası Yayınların En Eskileri

Sıra	Başlık	Yazar	Tarih	Türü	Yayınevi
1	The Theory of Moral Sentiments	Adam Smith	1759	Kitap	Indianapolis,
2	Gemeinschaft und Gesellschaft	Tönnies, F.	1887	Kitap	Fues's Verlag
3	Research in Collective Behavior: Neglect and Need	Strauss, A.	1947	Makale	
4	Fashion	Simmel, Georg	1957	Makale	
5	Mythologies.	Barthes, R.	1962	Kitap	Paladin Books
6	How to Do Things with Words	Austin, J. L.	1962	Kitap	Harvard
7	Fashion adoption: A rebuttal to the “Trickle Down” Theory	C. V. King	1963	K.Bölümü	
8	Public Opinion	Lippmann, W.	1964	Kitap	Harcourt Brace
9	Social Movements	Killian, L.	1964	K.Bölümü	
10	Inducing resistance to persuasion: Some contemporary approaches	McGuire, W. J.	1964	K.Bölümü	

Uluslararası yayınları tarih sırasına koyduğumuzda en eski basım tarihine sahip on kitaba baktığımızda bu kitaplardan çoğunun sosyal bilimlerin temel klasik eserlerinden olduğu ortaya çıkmaktadır. Adam Smith (1723-1790), Georg Simmel (1858-1918), Ferdinand Tönnies (1855-1936) gibi klasik düşünürlerin metinlerinin uluslararası kaynaklarda temel başvuru kaynağı olmaya devam ettiği gözlenmektedir. İletişim ve kültürel çalışmalar alanında da temel metinler hala başvurulan kaynaklar arasında yer almaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse Walter Lippmann’ın (1889–1974) Public Opinion başlıklı eseri, John Langshaw Austin’un (1911 - 1960) How to Do Things with Words (1962) başlıklı eseri, Roland Barthes’ın (1915-1980) Mythologies adlı eseri verilebilir. Klasik metinlerin hala temel başvuru eserleri arasında konumunu muhafaza ettiklerini söylemek mümkündür. Ulusal yayın evleri tarafından basılan kaynaklar ise Tablo 5’de sunulmaktadır.

Tablo 5 – Ulusal Yayınların En Eskileri

Sıra	Başlık	Yazar	Tarih	Yayınevi
1	Bugünkü Almanya’da İlim ve Üniversiteler	K.Saraçoğlu,	1948	
2	Amme İdaresi ve Halkla Münasebet Mefhumu	N.Abadan	1957	A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
3	Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri	Ozankaya, Ö.	1966	Sevinç Matbaası
4	Siyaset Felsefesi Medya ve Ahlak	S.Taşçı	1967	Metropol Yayınları
5	Özel Yüksek Öğretim ve Gençlik	B.Şehsuvaroğlu	1967	
6	“Kamu Hizmetlerinde Halkla İlişkiler”	A.Handly,	1967	A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları
7	“Araştırma ve Kanaat Yoklamaları”	O.Kazancı	1967	A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları
8	“Sağlık Faaliyetlerinde Halkla İlişkiler”	L.Lataillade	1967	A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları
9	Hastalık Nerede?	E.Güresin	1968	
10	Boykotu Gölgeleyen Hedef	İ.Arsel	1968	

Ulusal yayınları tarih sırasına koyduğumuzda ve en eski basım tarihine sahip on kitaba baktığımızda alanın ilk çevirileri ve ilk telif denemelerin hala atıf yapılan kaynaklar arasında olduğu gözlenmektedir. Yayınların ise çoğunun A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınlarından oluştuğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası kaynakların güncelliğinde bir farklılık olup olmadığının tespiti için iki grubunda otalamalarına ve dağılımlarına bakmak gerekmektedir. Araştırma tasarımında bu iki grubu karşılaştırmak için T-Testi tespit edilmiştir. T-Testinde test ettiğimiz hipotezler:

H_1 : Kaynakların menşei ile güncelliği arasında ilişki vardır.

H_0 : Kaynakların menşei ile güncelliği arasında ilişki yoktur.

Bu testin sonucu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6 – Ulusal ve Uluslararası Atıfların Kaynaklarının Güncelliği İçin T-Testi

	Levene's Testi		t-test for Equality of Means						
	F	P	t	SD	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Standart Hata Farkı	95% güven aralığı	
								Lower	Upper
Eşit Varyans	41,039	0,0001	2,899	3498	0,004	1,124	0,388	0,364	1,884
Varyanslar Eşit Değil			2,791	2,687	0,005	1,124	0,403	0,334	1,914

Tablo 6’nın yorumlanması için önce Levene Homojenlik testine bakılması gerekir. H_0 hipotezini reddederiz ve varyanslar eşit değil satırına bakarız. Bu satırdaki değer % 5’den küçük olduğu için istatistiksel olarak ulusal kaynakların güncelliği ile uluslararası kaynakların güncelliği arasında anlamlı bir farklılık vardır denilebilir. İki grubun yayın tarihleri bazında farklılığın olması iki ayrı çözümleme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Öncelikle her iki grubun en çok atıf alan (en yüksek frekansa sahip) kaynaklarına bakmak gerekmektedir.

Tablo 7’de Uluslararası yayınlardan en çok atıf alanları sunulmaktadır.

Tablo 7 – Uluslararası Kaynaklarda En Çok Alıntı Yapılan 20 Eser

Sıra	Yayın Başlığı	Yazar	Y.Tarihi	Türü	Frekans
1	Luxury Fashion Branding: Strategy, Tactics, Techniques	Okonkwo, U.	2007	Kitap	60
2	Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials	Rose, G.	2001	Kitap	59
3	Fashion: A Philosophy	Svendsen, Lars	2006	Kitap	31
4	Mastering Fashion Marketing	Jackson, Tim ve David Shaw	2009	Kitap	25
5	Trading Up: Why Consumers Want New Luxury Goods and How Companies Create Them	Silverstein, Michael J. ve Neil Fiske	2005	Kitap	25
6	Brand Community	Muniz, A., & O'Guinn, T.	2001	Kitap	24
7	Fashion Forecasting	Brannon, Evelyn L.	2005	kitap	20
8	Advertising and Promotion	Belch, G. E., Belch, M.	2003	kitap	19
9	Over-dressed: The Shockingly High Cost of Cheap Fashion	Cline, Elizabeth L.	2013	kitap	18
10	Fashion Design Course - Principles, Practice and Techniques: The Ultimate Guide for Aspiring Fashion Designers	Faerm, Steven	2010	kitap	16
11	Social Movements: An Introduction	Della Porta, D., & Diani, M.	2006	kitap	15
12	The Luxury Strategy: Break the Rules of Marketing to Build Luxury Brands	Kapferer, J.; Vincent B.	2009	kitap	14
13	"Luxury Consumption Factors	Husic, Melika ve Muris Cicic	2009	kitap	14
14	"We Are All Khaled Said": Visual Injustice Symbols in the Egyptian Revolution	Olesen, T.	2013	Kitap bölümü	12
15	Brand, Citationality, Performativity	Nakassis, C. V.	2012	makale	10
16	Consumer Segments Based on Attitudes Toward Luxury: Empirical Evidence from Twenty Countries	Dubois, Bernard, Sandor Czellar ve Gilles Laurent	2005	makale	10
17	Let Them Eat Cake: Marketing Luxury to Masses -as well as the Classes.	Danziger, Pamela D.	2006	kitap	9
18	Mythologies.	Barthes, R.	1957	kitap	9
19	Toward a sociology of branding	Holt, D.	2006	kitap bölümü	8
20	Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste	Bourdieu, P.	1984	kitap	8

Uluslararası yayınların en çok atıf alanlarının temel başvuru kaynakları belli tezlerin konularıyla ilgili kitaplara yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bunun yanında genel alan bilgisini içeren kitaplarda atıf yapılmaktadır. Ulusal kaynaklarda ise en çok atıf yapılan eserler Tablo8’de sunulmuştur.

Tablo 8 – Ulusal Kaynaklarda En Çok Alıntı Yapılan 20 Eser

Sıra	Yayın Başlığı	Yazar	Y.Tarihi	Türü	Frekans
1	Halkla İlişkiler	Kazancı, M.	1980	kitap	43
2	Moda ve Gündemleri: Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik	Crane, Diana	2003	kitap	33
3	Modada Marka Olmak	Tungate, Mark	2006	kitap	28
4	Siyasal İletişim	Aziz, A.	2007	kitap	16
5	Retorik,	Meyer, M.	2009	kitap	15
6	Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri	Kalender, A.	2000	kitap	15
7	Retorik.	Aristoteles	2008	kitap	13
8	Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri	Koç, Erdoğan	2012	kitap	13
9	Tüketim Toplumu Söylenceleri/Yapıları	Baudrillard, Jean	2012	kitap	13
10	Kurum Kültürünün Yönetim Sürecinde Liderin Rolü	Şimşek, N., Fidan, M.	2005	kitap	12
11	Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi	Fischel, Anna, Ann Baggaley, Scarlett O’hara, Alison Sturgeon, Camila Gersh, Ashwin Khurana	2013	kitap bölümü	11
12	“Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler”	Tortop, N.	1986	kitap bölümü	11
13	Kamu ve Özel Sektörde Halkla İlişkiler	Kazancı, M.	1997	kitap	10
14	Örgütsel Davranış	Güney, S.	2011	kitap	10
15	Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma	Toruntay, H.	2011	Tez	10
16	Tutum Algı İletişim	İnceoğlu, M.	2010	kitap	10
17	İkna ve Konuşma	Yüksel, A.H.	2005	kitap	10
18	Tüketici Davranışı	Koç, Erdoğan	2012	kitap	9
19	Edebiyatta Üslup Üzerine	Çoban, A.	2004	kitap	9
20	Göstergebilimsel Açından Reklam Dilinin Tüketim Toplumuna Etkileri	Özcan E.	2007	tez	8

Ulusal kaynaklarda en çok atıf yapılan 20 eserde göze çarpan iletişim alanının kurucu akademisyenlerinin kaynaklarının ağırlıklı olduğudur. Nuri Tortop, Metin Kazancı, Oya Tokgöz, Metin İnceoğlu ve Aysel Aziz gibi alanın kurucu akademisyenlerinin kaynaklarının lisans ders kitabı niteliğinde olsalar da bilim alanının kurumsal tartışmalarında temel başvuru kaynaklarından olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Bunun yanında çeviri eserlerde önemli bir yer tutmaktadır. Kaynakların basım tarihleri yeni olmasına rağmen ilk baskılarının güncel bir tarih olmadığı, çeviri eserlerin ise orijinal dillerinde daha eski tarihlerde atıf yapıldığı tespit edilmelidir. Bu durum da göstermektedir ki, tezlerin kuramsal inşasını temellendiren eserler güncel tartışmaları yansıtmamaktadır.

Uluslararası ve ulusal kaynakların türlerine göre dağılımında ise çoğunluğun kitaplardan oluştuğu gözlenmektedir. Bilimsel bilginin aktarıldığı önemli kaynaklardan olan tezler ve bilimsel makaleler ise tali kalmıştır. Uluslararası kaynaklarda ilk yirmiye iki makale girebilirken, ulusal kaynaklarda iki teze rastlamak mümkün olmuştur. Bu durumda kaynaklarının türlerinin ayrı olarak incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Kaynakların Türlerine Göre Dağılımı, Güncelliği ve Uluslararası Niteliği

Atıf yapılan kaynakların türleri bilimsel çalışmalarda kullanılan kaynakların ne kadar bilimsel olduğunun tespitinde de önemli bir analiz unsurudur. Popüler kaynaklar ile bilimselliği üretim süreciyle tescilli tezler gibi kaynaklar, bilimsellik ölçütleri açısından farklılık göstermektedir. Günümüzde bu türler de kendi içlerinde bilimselliğini gösteren ölçekler geliştirilerek değerlendirilmektedir. Örneğin bilimsel hakemli makalelerin etki faktörleri kullanılan kaynakların bilimselliğinin ölçülmesinde veri sağlamaktadır. Bunun için öncelikle Halkla İlişkiler alanında kullanılan kaynakların frekans dağılımına bakmak gerekmektedir. Bu değerler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9 – Atıf Yapılan Kaynakların Türlere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	G.Yüzde	B.Yüzde
Kitap	1868	53,4	53,4	53,4
Bilimsel Makaleler	777	22,2	22,2	75,6
Kitap Bölümü	274	7,8	7,8	83,4
Web Sayfası	230	6,6	6,6	90,0
Tezler	143	4,1	4,1	94,1
Gazete	98	2,8	2,8	96,9
Basılmış sempozyum Tebliği	51	1,5	1,5	98,3
Araştırma Raporu	36	1,0	1,0	99,3
Referans Kaynak	23	0,7	0,7	100,0
Total	3500	100,0	100,0	

Atıf Yapılan Kaynakların % 61,2’sinin kitaplara yapılan atıflardan oluştuğu gözlenmektedir. Kitapların çok geniş içeriği olabilmesi nedeniyle tüm içeriğin bilimsel kaynak olduğunu söylemek zordur. Kaynağın ne kadar uluslararası bilimsel çevrelerin tartışma konularını içerdiği ve ne kadar güncel olduğu da araştırılması gereken unsurlardandır. Öncelikle kaynak türlerinin uluslararası niteliği analiz edilmelidir. Kaynak türlerinin ulusal ve uluslararası niteliği Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10 – Atıf Yapılan Kaynakların Türleri ile Menşei Arasındaki İlişki

		Atfın Menşei		Toplam	
		Ulusal	Uluslararası		
Kaynağın Türü	Tezler	Adet	137	6	143
		Yüzde	95,8	4,2	100,0
	Bilimsel Makaleler	Adet	434	343	777
		Yüzde	55,9	44,1	100,0
	Kitap	Adet	1019	849	1868
		Yüzde	54,6	45,4	100,0%
	Kitap Bölümü	Adet	148	126	274
		Yüzde	54,0	46,0	100,0%
	Referans Kaynak	Adet	17	6	23
		Yüzde	73,9	26,1	100,0%
	Gazete	Adet	77	21	98
		Yüzde	78,6	21,4	100,0%
	Araştırma Raporu	Adet	13	23	36
		Yüzde	36,1	63,9	100,0%
	Web Sayfası	Adet	61	169	230
		Yüzde	26,5	73,5	100,0%
	Basılmış sempozyum Tebliği	Adet	40	11	51
		Yüzde	78,4	21,6	100,0%
	Toplam	Adet	1946	1554	3500
		Yüzde	55,6	44,4	100,0%

Kaynaklardan sadece araştırma raporları ve web sayfalarının uluslararası kaynak ağırlıklı olduğu gözlenmektedir. Diğer içeriğin ise ulusal içerik ağırlıklı olmak ile birlikte kendi içinde ulusal ve uluslararası olma niteliğine göre yüzde dağılımında farklılıklar görülmektedir. Bu noktada araştırma tasarımı içinde yer alan ikinci hipotez sınamamızı da yapmamız gerekmektedir. Ki-Kare sınaması ve eğer istatistiksel olarak bu test ile ilişki tespit edilir ise ilişkinin gücünü Cramer V sınaması ile test edeceğimiz hipotezler şunlardır:

H_2 : Kaynakların menşei ile yayın türü arasında ilişki vardır.

H_0 : Kaynakların menşei ile yayın türü arasında ilişki yoktur..

Tablo 11 – Ki-Kare Testi

	Değer	SD	P
Pearson Ki-Kare	2,139E2 ^a	8	0,0001

Yüzde doksan beş güven aralığında gerçekleştirdiğimiz ki-kare testini P değerinin yüzde 5’den küçük olması nedeni ile sıfır hipotezini reddederiz ve kaynakların menşei ile yayın türü arasında istatistiksel olarak bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bu ilişkinin gücü ise sinamamız gereken ikinci bir değerdir. Bu test ise Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12 – Kaynakların Menşei İle Yayın Türü Arasında İlişki

	Değer	P
Cramer's V	0,247	0,0001

Bu tablodan bu testin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve ilişkinin gücünün ortanın altında kaldığını söyleyebiliriz. Bu da kullanılan kaynakların menşei kaynakların türleri dışında değişkenlerin de belirlediğini göstermektedir. Öncelikle Türlerle göre en çok atıf yapılan kaynakların niteliklerinin değerlendirilmesinde önemli bir ölçüt olacaktır. 1868 adet ve % 53,6 ile en çok atıf yapılan tür olan kitaba yapılan atıflarda ilk 10 Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13 – En çok Atıf Alan Kitaplar

Sıra	Başlık	Yazar	Tarih	Yayınevi	Frekans
1	Luxury Fashion Branding: Strategy, Tactics, Techniques	U.Okonkwo	2007	Palgrave-Macmillan	60
2	Halkla İlişkiler	M.Kazancı	1980	Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları	43
3	Moda ve Gündemleri: Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik	D.Crane	2003	Ayrıntı Yayınları	33
4	Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials	G. Rose	2001	Sage.	31
5	Modada Marka Olmak	M.Tungate	2006	Rota Yayınları	28
6	Fashion: A Philosophy	L.Svendsen	2006	Reaktion Books	25
7	Mastering Fashion Marketing	T.Jackson ve S. David	2009	Palgrave McMillan	25
8	Trading Up: Why Consumers Want New Luxury Goods and How Companies Create Them	M.J.Silverstein ve Neil Fiske	2005	Penguin Group	24
9	Fashion Forecasting	E.L.Brannon	2005	Fairchild Publications	19
10	Advertising and Promotion	G. E.Belch ve M.Belch	2003	The McGraw Hill Companies	18

Genel kuramsal kitaplardan çok daha özel konularda kitapların listede olması bazı kaynaklardan belli tezlerde çok sayıda atıf yapılmasına bağlanabilir. Kitaplara alıntidan sonra en çok alıntı bilimsel makalelere yapılmıştır. En çok atıf Yapılan makalelerin listesi Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14 – En çok Atıf Yapılan Makaleler

Sıra	Başlık	Yazar	Tarih	Dergi	Frekans
1	Brand Community	A.Muniz ve T.O’ Guinn	2001	Journal of Consumer Research Journal of Fashion Marketing and Management	20
2	Luxury Consumption Factors	M.Husic ve C. Muris	2009	American Anthropologist	12
3	Brand, Citationality, Performativity	C.V.Nakassis	2012	Marketing Letters	10
4	Consumer Segments Based on Attitudes Toward Luxury: Empirical Evidence from Twenty Countries	B.Dubois, C.Sandor ve L. Gilles	2005	The Sociological Quarterly	9
5	Fashion: From Class Differentiation to Collective Selection	H.Blumer	1969	Operations Management Research	7
6	Öğrenci Muhalefeti ve Starbucks	F.Benlisoy	2011	Research Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi	6
7	Purchasing Management in the Luxury Industry: Organization and Practices	D.Luzzini ve R.Stefano	2010	Journal of Financial Service Professionals	6
8	Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması	Z.Damlapınar ve Ş.Balcı	2005	Amme İdaresi Dergisi	6
9	What a Difference a Generation Makes: How Our Life Experiences Shape Our Viewpoints and Behaviors	S.Timmermann	2007		6
10	“Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı	M.Eken	1994		5

Toplamda 777 adet bilimsel makalelere atıf yapılmasına rağmen en çok atıf alan makalelerin atıf sayısının düşük olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle bilimsel makalelere yapılan atıfların çok sayıda makaleye dağıldığı sonucuna varmak mümkündür. Kitaplara yapılan atıflarda belli tezler belli kaynak kitaplara odaklanıp çok sayıda atıf yapıldığı halde, makalelere yapılan atıflar sınırlı kalmaktadır. Bilimsel makaleleri bir de en çok atıf yapılan dergiler üzerinden değerlendirmek gerekir. Tablo 15’te en çok atıf yapılan dergiler sunulmuştur.

Tablo 15 – En Çok Atıf Yapılan Dergiler

Sıra	Yayın Başlığı	Frekans	Impact Factor	5 yıllık IF
1	Amme İdaresi Dergisi	47		
2	Journal of Consumer Research	26	3.187	5.292
3	İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi	24	--	--
4	Journal of Fashion Marketing and Management	23		
5	Marketing Letters	16		
6	Sosyal Bilimler Dergisi	12	--	--
7	American Anthropologist	12		
8	Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi	10	--	--
9	The Sociological Quarterly	9		
10	Journal of Yasar University	9		
11	e-Journal of New World Sciences Academy	8		
12	Ankara Üniversitesi SBF Dergisi	7		
13	Journal of Financial Service Professionals	6		
14	Operations Management Research	6		
15	Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	6		
16	Academy of Marketing Science Review	6		
17	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi	5		
18	ARECLS,	5		
19	Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi	5		
20	Journal of Strategic Marketing	5		

Birkaç dergi dışında atıfların çok sayıda dergiye dağılmış olduğu gözlenmektedir. Makalelerden sonra en çok atıf yapılan kaynak kitap bölümü olmuştur. En çok atıf yapılan kitap bölümleri Tablo 16’da sunulmaktadır.

Tablo 16 – En Çok Atıf Yapılan Kitap Bölümleri

Sıra	Başlık	Yazar	Kitap	Frekans
1	Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi	A.Fischel ve d..	Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi	11
2	"We Are All Khaled Said": Visual Injustice Symbols in the Egyptian Revolution	T.Olesen	Advances in the Visual Analysis of Social Movements	10
3	"Halkla İlişkiler ve Yönetim"	N.Tortop	Halkla İlişkiler: (Seçme Yazılar)	7
4	Generational Differences, Generational Differences	T.C.Reeves ve E.Oh		7
5	Counterfactual Communication in Politics: Features and Effects on Voters,	P.Catellani, M.Bertolotti, ve V. Covelli	Multimodal Communication in Political Speech,	6
6	Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes Towards and Investigation)	L.Althusser	Mapping Ideology	6
7	Images of Surveillance: The Contested and Embedded Visual Language of Anti-Surveillance Protests	P.Daphi; A.Le ve P.Ullrich	Advances in the Visual Analysis of Social Movements	6
8	İdeolojinin yeniden keşfi: Medya çalışmalarında baskı altında tutulmanın geri dönüşü	S.Hall	Medya, iktidar, ideoloji	6
9	Söylem ve ideoloji çok alanlı bir yaklaşım	T.A. van Dijk	Söylem ve ideoloji	6
10	Advertising: The Magic System	R.Williams	Cultural Studies Reader	5

Atıf yapılan kitap bölümlerinde frekansın düşük olduğu gözlenmektedir. Bazı derleme kitapların birden çok bölümüne atıf yapıldığı için bölümlerine atıf yapılan kitaplara da bakmak faydalı olacaktır. En çok bölümlerine atıf yapılan kitaplar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17 – Bölümlerine En Çok Atıf Yapılan Kitaplar

Sıra	Başlık	Editör/Yazar	Frekans
1	Advances in the Visual Analysis of Social Movements		27
2	Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce		25
3	Medya, iktidar, ideoloji		21
4	Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi		12
5	Halkla İlişkiler: (Seçme Yazılar)		11
6	Journal of Consumer Culture		9
7	Defining Visual Rhetorics		8
8	Mapping Ideology		7
9	Multimodal Communication in Political Speech, Springer-verlag		6
10	Söylem ve ideoloji		6

Kitap ve kitap bölümlerine yapılan atıflar toplam atıflar içinde % 61,2’lik bir paya sahiptir. Bu nedenle kitap ve kitap bölümlerine yapılan atıfların yayıncılarını da listelemek gerekmektedir. En çok atıf yapılan kitapların yayıncıları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18 – Kitaplarına En Çok Atıf Yapılan Yayınevleri

Sıra	Yayınevi	Frekans
1	Palgrave Macmillan	91
2	Ayrıntı Yayınları	66
3	Routledge.	66
4	İletişim Yayınları	49
5	Sage.	47
6	MediaCat Kitapları	45
7	Rota Yayınları	34
8	Nobel Yayın Dağıtım	29
9	İmge Kitabevi	26
10	Cambridge University Press	25

Kitap ve kitap bölümlerinden sonra en çok atıf yapılan kaynaklar web sayfalarıdır. Web sayfalarında içeriği heterojen bir profil çizmektedir. Çok bilimsel bir araştırma raporuna da kaynağı belli olmayan bir içeriğe de rastlamak mümkündür. En fazla atıf yapılan web sayfaları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19 –En Çok Atıf Yapılan web Sayfaları

Sıra	Adres	Başlık	Frekans
1	http://persmin.gov.in/	Training Programme On	7
2	http://www.lhh.nl/nl-NL/kenniscentrum/Documents/LHH-todays-multigenerational-workforce.pdf	Managing Today's Multigenerational Workforce	6
3	http://www.rtuk.org.tr/	“Televizyon Kuruluşlarında Halkla İlişkiler Uygulamaları”	5
4	http://www.fpxhn.net/	Sales Promotion,	5
5	http://edition.cnn.com/2012/09/09/living/fashion-week-social-media-technology	Social Media Brings Fashion to the Masses	5
6	http://www.halklailiskiler.com.tr	“Bütünleşik Pazarlama İletişimi”	4
7	http://articles.cnn.com/2006-10-18/us/bin.luxury.overview_1_new-luxury-goods-neil-fiske-luxury-products?_s=PM:US	New Luxury Caters to the Middle Class	4
8	www.tdk.gov.tr	Türk Dil Kurumu	4
9	http://www.cadsm.org/	“The Success Factors for Direct Selling Business”,	3
10		1879-1944: Biography of Paul Pioret Fashion Designer	3

Web sayfalarının içerikleri ve kullanım amaçları çok farklılık gösterebilmektedir. Bu da kuramsal içerik açısından sınırlı bir katkıya sahip görünmektedirler. Web sayfalarının bilimsel bilginin üretilmesinden çok onun yayılımına imkan sağladığı söylenebilir. Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli başvuru kaynağı tezlerdir. En çok atıf yapılan tezler Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20 –En Çok Atıf Yapılan Tezler

Sıra	Başlık	Başlık	T.Türü	Frekans
1	Takım Rollerini Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma	H.Toruntay	Doktora	10
2	Göstergebilimsel Açısından Reklam Dilinin Tüketim Toplumuna Etkileri	Özcan E.	Doktora	8
3	Kişisel Satış Elemanlarının Cinsiyetinin Satış Etkinliği Üzerindeki Etkisi Ve İlaç Sektöründe Bir Uygulama	S.Erdolu	Doktora	6
4	Kurumsallaşan Spor Kulüplerinde Pazarlama İletişimi Faaliyetlerinin, Spor Pazarlaması Sürecinde, Kurum İmajı Üzerine Etkisi; Fenerbahçe Spor Kulübünde Bir Uygulama	Y.Kırdar	Y.Lisans	6
5	Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma	Ü.Arklan	Doktora	6
6	Behice Boran: Siyasal ve Entelektüel Bir Biyografi	G.Atılğan	Y.Lisans	5
7	Edebî Üslup Açısından Hadis Metinleri	R.Kazan	Y.Lisans	5
8	Siyasal Düşünce ve Siyasal Tercih Üzerinde Değerlerin Etkisi (Siyaset ve Değer İlişkisi ya da İletişimin Siyasalı)	F.B.Yalın	Y.Lisans	5
9	Batı Retoriğinin Genel Terimleri Üzerine Bir Araştırma	A.Sönmez	Y.Lisans	4
10	“Uluslararası Pazarlamada Bütünleşik Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Reklam”	D.Ostrouško	Doktora	3

Tezlere yapılan atıfların hemen hemen hepsinin ulusal tezlere yapıldığı gözlenmektedir. Bu gözlem de akademik çalışmaların dünyadaki diğer akademik çalışmaları makale veya kitap halinde sunulmadıkça takip edilmediğini göstermektedir.

Kaynakların türleri kadar içeriklerinin de önemli olması nedeniyle araştırma içerisinde içerikleri değerlendirecek ölçeklerde geliştirilmiştir.

Kaynakların Kapsamları ile Güncelliği ve Uluslararası Niteliği

Doktora tezleri genellikle iki temel bölümden oluşur. Bu bölümlerden ilki konunun önemini gerekçeler ile sunulduğu; alanda o güne kadar bilimsel bilginin bir literatür değerlendirmesi ile çözümlendiği, araştırmacının bu çözümlenme ile kendi yaklaşımını sunduğu bölümdür. Neuman’a (2010) göre literatür taraması kuram ile yöntemin ilişkilendiği süreçtir. Literatür değerlendirmesinin çözümlenmesi ile elde edilen hem konunun nasıl ele alındığı ile yaklaşımlar hem de sorunu (veya araştırma hipotezini) tanımlayan varsayımlardır. Bunlardan bir kısmı sınanacak araştırma hipotezine dönüştürülür. Tezin ilk kısmında kuramsal çerçevenin oluşumunda kullanılacak konu ile ilişkili kuramsal içerik ve güncel tartışmaların ele alınması gerekir. Tezin ikinci kısmı ise araştırma bölümüdür ve genellikle sınırlı atıf yapılan bölümdür. Kaynaklar çözümlenme için kullanılır. Çoğunlukla popüler içeriktir.

Bu bölümde tezlerde atıf yapılan kaynaklar, kuramsal içerik, popüler içerik, biyografi ve mesleki deneyim ve uygulamaların aktarıldığı içerik olarak değerlendirilmiştir. Bunun dışında kalan bölüm ise mevzuat, bilişim ve diğer referans başvuru kaynaklarından oluşmaktadır. İçeriklerin frekans dağılımı Tablo 21’de sunulmaktadır.

Tablo 21– Atıf Yapılan Kaynakların İçeriklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	G.Yüzde	B.Yüzde
Kuramsal İçerik	2660	76,0	76,0	76,0
Popüler İçerik	360	10,3	10,3	86,3
Biyografi ve Mesleki Deneyim	324	9,3	9,3	95,5
Referans, Bilişim ve Diğer	156	4,5	4,5	100,0
Toplam	3500	100,0	100,0	

Kuramsal içeriğin beklenildiği gibi ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir. İçeriklerin güncelliği ile ilgili değerlendirme Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22 – İçeriklerin Güncelliği

Gruplanmış İçerik	Adet	A.Ortalama	Ortanca	S.Sapma
Kuramsal İçerik	2600	12,51	10,00	11,430
Popüler İçerik	333	12,40	9,00	13,070
Biyografi ve Mesleki Deneyim	323	14,70	13,00	10,434
Referans, bilişim ve diğer	152	6,03	2,00	6,854
Toplam	3408	13,00	9,00	36,158

Atıf yapılan 92 kaynak tez ile aynı yıl yayınlandığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Tablo 23 – İçerik ile Menşei İlişkisi

		Atfın Menşei		Total	
		Ulusal	Uluslararası		
İçerik	Kuramsal İçerik	Adet	1356	1304	2660
		İçerik İçinde Yüzde	51,0%	49,0%	100,0%
	Popüler İçerik	Adet	250	110	360
		İçerik İçinde Yüzde	69,4%	30,6%	100,0%
	Biyografi ve Mesleki Deneyim	Adet	297	27	324
		İçerik İçinde Yüzde	91,7%	8,3%	100,0%
	Referans, bilişim ve diğer	Adet	43	113	156
		İçerik İçinde Yüzde	27,6%	72,4%	100,0%
	Toplam	Adet	1946	1554	3500
		İçerik İçinde Yüzde	55,6%	44,4%	100,0%

Kuramsal içerikte dengeli bir dağılım varken, popüler içerik ve biyografi ve mesleki deneyim ile ilgili içerikte ulusal içeriğin bir ağırlığı olduğu görülmektedir. Kuramsal içeriği güncelliğine göre değerlendirildiği karşılaştırma Tablo 24’de sunulmuştur.

Tablo 24 – Kuramsal İçeriğin Güncelliği

Atfın Menşei	Adet	A.Ortalama	Ortanca	S.Sapma
Ulusal	1331	11,00	10,00	7,973
Uluslararası	1269	14,09	10,00	14,008
Toplam	2600	12,51	10,00	11,430

Ulusal ve uluslararası kaynaklardaki kuramsal içeriğin güncelliğine göre dağılımında ortanca değer 10 yıl olarak görünmektedir. Ortanca değerdeki bu eşitliğe rağmen aritmetik ortalama yaklaşık 3 yıl, standart sapma değerinde ise 7 yıl gibi bir farklılık vardır. Buda uluslararası kaynaklardaki kuramsal içeriğin ulusal kaynaklara göre daha eski yayın tarihlerine sahip olduğunu ve standart sapma değerindeki farktan dolayı da daha heterojen olduğu sonucuna erişilmektedir. Popüler içeriğin güncelliği ise Tablo 25’de sunulmuştur.

Tablo 25– Popüler İçeriğin Güncelliği

Atfın Menşei	Adet	A.Ortalama	Ortanca	S.Sapma
Ulusal	237	13,96	9,00	14,199
Uluslararası	96	8,56	6,00	8,676
Toplam	333	12,40	9,00	13,070

Popüler içerikte ulusal yayınlar uluslararası olanlarla karşılaştırıldığında hem daha heterojen hem de geçmişe doğru yayılan geniş bir dağılım görüntüsü vermektedir.

Atıf yapılan kaynağın menşei ile kaynakların içerik kategorisi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını test etmek için formüle edilen hipotez:

H₃: Kaynakların menşei ile içeriği arasında ilişki vardır.

H₀: Kaynakların menşei ile içeriği arasında ilişki yoktur..

Tablo 26 – Ki-Kare Testi

	Değer	SD	P
Pearson Ki-Kare	271	3	0,0001

Yüzde doksan beş güven aralığında gerçekleştirdiğimiz ki-kare testini P değerinin yüzde 5’den küçük olması nedeni ile sıfır hipotezini reddederiz ve kaynakların menşei ile içeriği arasında istatistiksel olarak bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bu ilişkinin gücü ise sınamamız gereken ikinci bir değerdir. Bu test ise Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27– Kaynakların Menşei İle İçeriği Arasında İlişki

	Değer	P
Cramer's V	0,278	0,0001

Sonuç olarak atıf yapılan kaynağın menşei ile içeriği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmakla birlikte bu ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Türkiye’de halkla ilişkiler eğitimi ve öğretiminde kullanılan bilgi birikimini inceleyerek güncel akademik çalışmaların takip edilip edilmediğinin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda akademik çalışmanın önemli bir aşamasını oluşturan doktora çalışmalarında, bu hedefin ne ölçüde gerçekleştiğinin test edilmesi amaçlanmıştır. Doktora tezlerinin incelenmesi ile elde edilen veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu verilerin değerlendirilmesi neticesinde, atıf yapılan eserlerin büyük oranda ilk yayın tarihlerinin eski olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, akademik çalışmanın önemli bir aşamasını oluşturan doktora çalışmalarında güncelin yeterince takip edildiğini söyleme imkanı vermemektedir. Kaynakların bir kısmının Türkçe basım tarihleri yeni olmasına rağmen ilk baskılarının eski olduğu, orijinal dillerinde yazılmış eserlerin de daha eski tarihlerdeki basımlarına atıf yapıldığı görülmektedir. Bu durum da göstermektedir ki, tezlerin kuramsal inşasını temellendiren eserler yeterince güncel tartışmaları yansıtmamaktadır. Özellikle yabancı makaleler ve kitaplardan alıntılar birincil kaynaklara atıftan ziyade daha çok birinci kaynaklardan alıntı yapılmış kaynaklardaki

çevirilerden yapılmaktadır. Böylece, derleme, çeviri ve alanda yazılmış ulusal (bunlar genellikle alana ilk katkı yapan akademisyenler ve düşünürlerin yazıları) kaynaklardan tartışmaların takip edildiği ve aktarılmış akademik tartışmalar üzerinden akademik çalışmaların temellendirildiği görülmektedir.

Bu mekanizma, uluslararası tartışmalarla eş zamanlı olmayan, türev bir kuramsal tartışma alanının söz konusu olduğunu göstermektedir. Bu durumun en önemli nedenlerinden birini de kullanılan kaynakların menşei, güncelliği ve türü oluşturmaktadır. Kaynak kullanımında, alanda önemli akademisyenlerin yazdığı kitapların yol gösterici olduğu ve usta-çırak ilişkisinin öne çıktığı gözlenmektedir. Akademik çalışmalarda usta-çırak ilişkisi geleneğin devamı açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu usta-çırak ilişkisi öğretim elemanı yetiştirilmesi bakımından önemli olabilir. Ülkemizde usta-çırak ilişkisi öğretim elemanı yetiştirilmesi biçiminden ziyade alanda öncü konumunda bulunan akademisyenlerin ders kitabı niteliğindeki eserlerine atıf yapmak şeklinde cereyan etmekte olduğunu, bu araştırmanın verilerinden yola çıkarak söylemek mümkündür. Alandaki ulusal yayınevleri tarafından yayınlanmış, ders kitabı niteliğinde tanımlanmış akademik tartışmalar, tezlerin kuramsal tartışmalarının temellendirilmesini oluşturmaktadır. Bu da kendini tekrar eden, aynı kuramsal tartışmadan türetilmiş birbirinin benzeri araştırmaları yaratmaktadır.

Ustalara ve klasik kaynaklara olan bağlılığı güçlü köklere benzetirsek, bu durumu, devasa kökler üzerinde zayıf gövdeli bir ağaca benzetebiliriz. Sağlıklı bir yapıyı tanımlamak görece güç olsa da bir ağaç, hem köklerinden hem de güneşe uzanan dallarından beslenir. Güneşe uzanan dallar küresel akademik kaynaklar ve güncel akademik tartışmalardır. Ne zaman bu paradigma kırılma noktasına gelse, hayat ve kuram ikilemi ayrışmaya başlasa, bu durumun belirtileri uygulama ve uygulamayı temellendiren açıklama biçimleri arasında kopuş yaşanmasına sebep olabilir.

Dünyada halkla ilişkiler alanında yapılan çalışmalar, yazılan yazılar incelendiğinde; günümüz yönetim anlayışında yeni paradigmalara uygulanması, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, toplumun beklentilerindeki ve gereksinimlerindeki farklılıklar ile yaşam biçimlerinde ve zihin dünyalarındaki değişimlerden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Ülkemizde alanla ilgili yapılan çalışmalarda da dünyadaki bu gelişmelerden etkilenilmesinin doğal olduğu söylenebilir. Ancak, bu gelişmeler yeni olguların oluşmasına yol açmaktadır. Yeni olgular yeni açıklama biçimleri ile açıklanmaya çalışılır. Bu açıklamalar da yeni yöntemler ile sınırlıdır.

Tezlere yapılan atıfların büyük bir kısmı (% 76'sı) kuramsal içeriğe yönelik atıflardan oluşmaktadır. Atıfların çok büyük oranda kuramsal içeriğe yapılması alanda kuramsal temelli çalışmalara ağırlık verildiği anlamına gelmektedir. Araştırma bulgularına göre uluslararası yayınlar ile ulusal yayınlara başvuru oranlarının oransal olarak birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Ulusal yayınlardan yapılan alıntılar % 51, uluslararası yayınlardan yapılan alıntılar ise % 49 oranındadır. Ancak, uluslararası yayınlara yapılan atıfların kuramsal içeriği ulusal yayınlardan yapılan atıfların kuramsal içeriğine göre daha eski tarihlerde yayınlanmış kaynaklardır. Bu durumun alanda uluslararası boyutta güncel tartışmalardan kopuk, dünyadaki gelişmeleri geriden takip eden bir durumu yansıttığı

söylenbilir. Küreselleşen bir dünyada, gelişmelere ve değişimlere ayak uydurmak ve alanda belli ilerlemeleri sağlamak bakımından, doktora tezlerinin bilimsel çalışmalarda önemli bir aşama olarak nitelendirildiği varsayımından hareketle, bundan sonra yapılacak çalışmalarda güncel tartışmaları takip etmek bakımından, son yıllarda yayınlanan yazılar ile tartışmaların takip edilmesinin son derece önemli olduğu gerçeği görülmelidir.

Sonuçta alanla ilgili ülkemizde yapılan çalışmaların dünyadaki gelişmeleri, çok yakından olmasa da takip eder konumda olduğunu söyleyebiliriz. Yalnız bu takip etmenin günceli yakalamaktan çok uzak olduğu da bir gerçektir. Oysa, bilimsel gelişmeler ve ilerlemeler, yapılan çalışmaları, ortaya konulan bilgi ve bulguları takip edip söylenenin bir başka biçimde tekrarından başka şeyler yapmayı gerektirir. Özellikle doktora tezlerinde, alana katkı sağlayacak yeni bilgiler, bulgular ve kuramlar ortaya koymak için düşünsel ve araştırma boyutunda önemli ve güncel çalışmalar yapmanın çabasında olunmalıdır.

Kaynaklar

Blalock, Hubert M: (1969). Theory Construction From Verbal to Mathematical Formulations, New Jersey: Prentice-Hall.

Çetin, Muharrem (2001). “Halkla İlişkilerin Gelişim Süreci ve Örgüt Açısından Önemi”, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik Dergisi, Sayı: 134, Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu

Ertekin, Yücel (1986). Halkla İlişkiler, 2. Baskı, Ankara: TODAİE

MEHTAP (1966). Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu, Ankara: TODAİE

Nagel, Ernest (2013) Bilimin Yapısı Bilimsel Açıklama Mantığında Problemler, Çev.:Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea.

Neuman, W.Lawrance (2010). Toplumsal Araştırma yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, 4.Baskı, Çev.: Sedef Özge, İstanbul, Yayın Odası.

Popper, Karl (1972) Objective Knowledge: An Evolutionary Approach, Oxford: Oxford University Press;

Popper, Karl (2002) Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge 2. Baskı, Routledge Classics

Popper, Karl (2015) The Logic of Scientific Discovery,2. Baskı, Routledge Classics

Tortop, Nuri (1975). Kamu Kuruluşlarında Halkla İlişkiler, 2. Baskı, Ankara: TODAİE

Wallece, Walter L.(2009). The Logic of Science in sociology, 2.Baskı, New Brunswick ve London: Aldine Transaction.

Wittgenstein, Ludwig (2013). Tractatus Logico-Philosophicus, İstanbul: Metis.